

Revistes «científiques» de filosofia en català?

Josep Monserrat Molas

Universitat de Barcelona

Societat Catalana de Filosofia, IEC

jmonserrat@ub.edu

ALGUNES DADES

1) *Període 1996-2002*. Una primera aproximació realitzada en el marc del *Report de recerca en filosofia*¹ ens dóna cinc revistes acadèmiques dedicades íntegrament a la filosofia: *Anuari de la Societat Catalana de Filosofia* (IEC), *Comprendre: Revista Catalana de Filosofia* (Universitat Ramon Llull), *Convivium* (Universitat de Barcelona), *Enrahonar: Quaderns de Filosofia* (Universitat Autònoma de Barcelona), *Mania* (Universitat de Barcelona). Publiquen a Catalunya resultats de la recerca filosòfica durant el període estudiat (1996-2002) també les revistes següents i amb els percentatges següents (es compta en nombre d'ítems —articles, ressenyes, etc.): *Ars Brevis: Anuari de la Càtedra Ramon Llull Blanquerna* gairebé un 50 %, *Espíritu: Cuadernos del Instituto Filosófico de Balmesiana*, gairebé un 40 %, *Diàlegs: Revista d'Estudis Polítics i Socials*, un 15 %, *Revista Catalana de Teologia*, hi va dedicar un 10 %, *Idees: revista de temes contemporanis*, el 3 %.²

1. Jordi SALES, Barcelona, IEC, 2005. En el *Report de recerca* pot trobar-se el detall de la informació.

2. Tot i constar com a revista, *Estudi General* publica els resultats de congressos, és a dir, és edició d'actes. Fins a 2005 només dedicà un número a filosofia, el 16, corresponent a 1996 i que ha estat inclòs en

Pel que fa als idiomes de la producció filosòfica en revistes acadèmiques publicada a Catalunya, d'un total de 532 ítems, 264 són en català (49,6 %), 235 en espanyol (44 %), 21 en anglès (3,9 %) i menys d'un 1 %: 6 ítems en italià, 3 en francès, 1 en portuguès.³ L'*Anuari de la Societat Catalana de Filosofia* publica principalment en català (88 %), en espanyol i en anglès (un 4 %, respectivament), i en italià i francès (2 % en total); *Comprendre*, íntegrament en català; *Enrahonar*, 53 % espanyol, 30 % català, 13 % anglès, 4 % italià; *Convivium*, 90 % espanyol, 8 % català, 2 % anglès; *Mania*, 96 % espanyol, 2 % català, 2 % italià. Revistes no només de filosofia: *Ars Brevis* (68 % català, 29 % espanyol, 1,5 % anglès i francès); *Diàlegs* (94 % català, 6 % espanyol); *Espíritu* (96 % espanyol, 4 % català); *Estudi General* (100 % català); *Idees* (100 % català); *Revista Catalana de Teologia* (85 % català, 15 % espanyol).

2) *Període 2003-*. Seguint una certa «tradició», que es podria detallar si se seguís la història de la publicació acadèmica de filosofia a Catalunya durant el segle XX,⁴ han desaparegut algunes capçaleres (*Mania*), n'han aparegut d'altres (*Alea*) i algunes altres han patit per la seva periodicitat (*Enrahonar*, *Comprendre*) i fins i tot potser han canviat de model (*Enrahonar*, *Comprendre* —qüestió pendent de comprovar en els números següents ja que no hi ha una declaració explícita de principis editorials tot i haver canviat les direccions—).

Una primera anàlisi pel que fa a l'ús del català en aquest període ens permet afirmar que, mentre que *Comprendre* i *Anuari de la Societat Catalana de Filosofia* segueixen mantenint la seva aposta decidida per l'ús de la nostra llengua, *Enrahonar* continua un procés de davallada en el seu ús i *Convivium*, partint de gairebé una posició testimonial, encara la fa més escassa. El resultat al final del període, si la tendència es manté, serà una davallada en l'ús del català. Si, a més, ampliem el ventall de revistes estudiades, les que estan proposades són íntegrament en castellà.

l'estudi citat. Aquesta capçalera ens permet apuntar la necessitat també de fer una anàlisi de publicacions periòdiques que apareixen com a llibres però que són també recull d'articles (comunicacions o ponències). Pensem en la publicació anual d'institucions acadèmiques o amb aquesta voluntat com el Liceu Joan Maragall, o en l'edició anual dels *Col·loquis de Vic*, o en *Aurora: Papeles del Seminario María Zambrano*, per donar-ne tres exemples. De vegades, algun número de les revistes fa també aquest paper.

3. Notem també que caldria ampliar l'informe, per exemple, amb la revista *Anthropos* en l'àrea de revistes que inclouen articles de filosofia. És, de les moltes revistes que publiquen articles de filosofia, la que té una «vocació» més acadèmica. La seva publicació en castellà faria variar el percentatge esmentat i tendria a igualar la producció en ambdues llengües.

4. Una primera aproximació es pot aconseguir amb la panoràmica general que presenta Pere LLUÍS FONT, «Filosofia», a *Les idees i els dies: Un segle de filosofia i ciències socials als Països Catalans*, Pere Lluís Font (coord.), Barcelona, Proa, 2002, p. 15-60.

En un altre ordre de coses, cal destacar que totes les revistes compleixen amb els requisits formals que es demanen per a revistes «científiques»: comitè editorial, comitè científic, revisió per parells, etc., qüestió aquesta que en el període anterior no estava generalitzada. Així mateix, pel que fa a la seva integració en repertoris bibliogràfics i similars, després d'un període d'una certa irregularitat, tenim les dades següents: *Anuari de la Societat Catalana de Filosofia*, *Comprendre* i *Enrahonar* apareixen a ISOC-CSIC, Dialnet i RACO; eventualment a *Philosophers Index*. *Anuari de la Societat Catalana de Filosofia* ha aparegut també a *Répertoire bibliographique de la philosophie de Louvain*.

Respecte de la qualitat formal-tècnica de les publicacions, una dada significativa és la del grau de «professionalització» de l'equip directiu de la revista.

ALGUNES REFLEXIONS

Dues reflexions prèvies (o advertiments) i cinc de generals.

a) La primera reflexió prèvia és respecte del concepte *científic*, que apareix en el títol de la comunicació entre cometes. En el cos del text de la comunicació s'utilitza el terme *acadèmic*, que pensem que és més pertinent al cas, i la discussió possible sobre quin terme utilitzar té molt a veure amb la qüestió a debatre sobre la valoració de les diferents disciplines en l'àmbit del «saber». No dic res de nou si recordo que precisament aquesta discussió obre l'àmbit de la filosofia mateixa i que, per tant, no hauria de deixar-se de banda amb massa facilitat. Aquí i ara només posem sobre la taula el punt de dubte necessari per a iniciar una reflexió crítica i l'advertiment de si no es podria iniciar aquesta discussió i aprofitar-la com a avantatge estratègic. A més, resulta un error gravíssim ignorar el que d'específic i plural té la recerca en filosofia i voler tractar la recerca en aquesta àrea d'acord amb una orientació i un disseny idèntics al procedent de disciplines científiques positives.⁵

b) La segona reflexió prèvia és que aquesta aproximació l'hem feta respecte de les revistes publicades al Principat. Cal completar-la amb l'anàlisi i comparació amb altres revistes publicades en la totalitat del nostre àmbit lingüístic. Dono una primera llista, que no és exhaustiva, per a

5. El fet que alguna àrea en els estudis filosòfics adopti amb èxit un sistema concebut per a disciplines que reben el seu sentit de la producció progressiva de dades noves, obtingudes segons mètodes estandarditzats i interpretades d'acord amb canons consensuats, no ha d'implicar que la totalitat de tendències en la recerca filosòfica hagi de sotmetre's o pugui sotmetre's a aquesta estandardització. O, en tot cas, la cosa no és gens clara i resulta controvertible.

contrastar-la: *Doxa: Cuadernos de Filosofía del Derecho* (Alacant), *Quaderns de Filosofia i Ciència* (València), *Recerca* (Castelló), *Taula: Quaderns de Pensament* (Mallorca), *Pasajes* (València), *Asparkia: Investigación Feminista* (Castelló de la Plana), *Teorema* (València), *La Torre del Virrey* (València).

1) La primera reflexió respecte de les dades analitzades és que sembla clar que existeixen instruments *propis* per tal de fer públics els resultats de la recerca filosòfica que es fa a Catalunya. També és possible observar de l'anàlisi dels continguts, com a novetat d'aquests darrers quinze anys, la presència de publicacions conjuntes o afins de grups d'estudi i de recerca que determinen les zones on una major intensitat d'estudi s'està efectuant i un nivell internacional de recerca està produint-se mitjançant un esforç col·lectiu (filosofia antiga, hermenèutica i platonisme, filosofia medieval, filosofia pràctica, grup d'estudis cartesians, grup d'estudis kantians, grup d'estudis fichteans, filosofia analítica, estudis fenomenològics, filosofia catalana, filosofia i gènere). També comença a ser habitual la publicació en revistes catalanes de professors forasters convidats repetidament i amics estables de la iniciativa conjunta dels investigadors catalans, de manera que un lector atent pot seguir no únicament contribucions individuals, com era tradició, sinó també la coordinació dels esforços acadèmics que intenten assegurar la continuïtat desitjable en el si d'escoles universitàries. Tanmateix, no resulta corrent el seguiment habitual de línies de recerca en informes o butlletins bibliogràfics a les revistes catalanes.

2) Si el panorama actual no pot fomentar cap autocomplaença del tipus que sigui tampoc s'hi val a no partir d'una situació ja assolida i menystenir-la habitualment amb poc fonament. Les revistes actualment existents han de trobar en la *continuïtat* unes línies de treball específic eliminant zones frontereres entre la revista d'actualitat i la d'estudi, l'assaig i la recerca filosòfica, o la simple juxtaposició enquadrada d'articles d'iniciatives molt individuals. Cal que les revistes triïn algunes vocacions específiques que justifiquin la seva continuïtat i els doni un cert caràcter prou definit.

3) Respecte de la fórmula programàtica de la *Societat Catalana de Filosofia* de «portar els estudis i la recerca filosòfica de Catalunya als nivells internacionals *en cada un dels seus camps*», sostenim que *sense una base pròpia difícilment s'aconseguirà una presència internacional de la recerca filosòfica catalana*. Pensem que és aquí on cal situar la qüestió de la llengua, més concretament la qüestió del català com a idioma filosòfic. (Entre parèntesi voldria notar un altre avantatge estratègic desaprofitat fins ara: no s'ha rendibilitzat el valor que significa disposar d'una de les primeres llengües modernes que conrearen la filosofia.) Es podria pensar, però, que dotar aquest nivell primer de recerca dels instruments necessaris no hagi de ser una prioritat i aleshores es tracti simplement d'integrar-se directament en alguna cosa així com els «cercles internacionals (o espanyols) d'estudi» sense atendre a un àmbit propi, català, de comunicació. Aquesta possibilitat,

certament legítima, és la que ha actuat fins ara en els processos d'avaluació de les nostres institucions.⁶ Per avançar en aquest indispensable contrast de *tota la producció filosòfica* celebrem la posada en marxa de l'Observatori de la Recerca en el marc de l'Institut d'Estudis Catalans. Aquest Observatori ens permetrà realitzar una propera anàlisi encara més matisada.

Així, doncs, es podria concloure que la qüestió fonamental, sens dubte, és la de la qualitat de la publicació (i dels articles), qüestió que en els repertoris internacionals està contrastada i sotmesa a contínua revisió, i que en el nostre propi àmbit cal reconèixer que l'avaluació no està resolta prou satisfactòriament i que cal corregir si és que es vol un àmbit propi de recerca i no merament operar de manera vicària. Així es col·laboraria a més en el reconeixement de la pluralitat lingüística que és indispensable en la recerca filosòfica.

4) D'aquí es deduiria que cal reclamar, amb les dades a la mà, un reconeixement ponderat de les millors de les nostres capçaleres en les nostres llistes de valoració, amb una especial atenció al principi segons el qual nosaltres tenim l'exclusiva responsabilitat respecte de les revistes escrites en llengua catalana.

5) Ara bé: de la manera com estem, tenen les revistes les dimensions adequades? Disposen dels mitjans necessaris? Responen a necessitats reals? Poden fer valer la seva qualitat? La pluralitat de capçaleres és un senyal de vitalitat o de dispersió? Té sentit fer una crida a una entesa, col·laboració o coordinació entre les revistes de filosofia que es publiquen a Catalunya? És millor deixar que les coses segueixin el seu curs i treure conclusions positives respecte de la viabilitat del que hi ha? Si es pensés alguna cosa amb la intenció de pujar un graó en la millora de la qualitat de la recerca, en la visibilitat de la qualitat, en la definició d'objectius, en l'aprofitament dels recursos (redimensionament de les revistes, etc.), en tot cas caldria que qualsevol projecte es pensés en continuïtat i amb coneixement de la feina realitzada per tal de poder recórrer tant al saber fer fins ara demostrat com a les lliçons a aprendre respecte dels errors comesos.

6) Caldria que es tingués en compte també que en l'àmbit filosòfic no totes les branques de la recerca tenen els mateixos estàndards internacionals. No atendre això és un dels problemes de les llistes de revistes indexades i valorades que ha emprat l'Administració en aquest període i que mostra certament preeminències de certs àmbits filosòfics sobre altres, amb què indirectament s'orienta la recerca futura. El resultat darrer obtingut en les llistes d'avaluació promogudes des de les institucions catalanes no ha estat públicament debatut pel nostre col·lectiu professional (i no s'han atès, almenys fins al dia d'avui, les indicacions realitzades des de les institucions universitàries i acadèmiques).